

PRIETENI CU EMINESCU: ALEXANDRU CHIBICI-REVNEANU

ALA SAINENCO

Memorialul Ipotesti – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”

E-mail: m.ipotesti@gmail.com

Friends with Eminescu: Alexandru Chibici-Revneanu

(Abstract)*

The article “Friends with Eminescu: Alexandru Chibici Revneanu” outlines the personality of one of Eminescu’s close friends, whose biography is barely glimpsed. Employed by the Romanian Railways, frequently present at meetings and sessions of the “Junimea” Society in Iași and Bucharest, at the most memorable readings, Chibici, author himself of some “Memories”, is almost unknown as a memoirist in Romanian literary history, which remembers him as Eminescu’s friend. Chibici gained Eminescu’s friendship already in the Gymnasium of Chernivtsi, cultivated it in Vienna, and did not deny it even in 1883, accompanying the poet to a sanatorium or on the trip to Italy.

Keywords: Mihai Eminescu, Chibici-Revneanu, Titu Maiorescu, Gymnasium of Chernivtsi, „Junimea”, „From My Life as a Volunteer. 1877–1878”.

(Rezumat)

Articolul *Prieteni cu Eminescu: Alexandru Chibici-Revneanu* creionează personalitatea unuia dintre prietenii apropiați ai lui Eminescu, a cărei biografie abia se lasă întrezărită. Angajat al Căilor Ferate Române, prezent frecvent la întrunirile ședințele „Junimii”, la Iași și București, la cele mai memorabile lecturi, Chibici, autor el însuși al unor *Amintiri*, este aproape necunoscut ca memorialist în istoria literaturii române, care îl reține ca prieten al lui Eminescu. Chibici câștigă prietenia lui Eminescu încă de la gimnaziul din Cernăuți, o cultivă la Viena și n-o dezmințe nici în 1883, însoțindu-l la sanatoriu sau în călătoria în Italia.

Cuvinte-cheie: Mihai Eminescu, Chibici-Revneanu, Titu Maiorescu, liceul din Cernăuți, „Junimea”, „Din viața mea de Voluntar. 1877–1878”.

De la Chibici la Chibici-Revneanu

Născut în 13 mai 1849, în comuna Revna, pe Prut, Alexandru Chibici își schimbă, în 1879, numele, alipind la „Chibici” și determinativul „Revneanu”, după

---

* Traducere: Ala Sainenco.

locul nașterii. „Subsemnatul Alexandru Chibici, domiciliat în Huși, județul Fălciu, aduc la cunoștința publică, că, spre a evita ori-ce confuziune cu alte persoane cari pòrtă același nume, de ađi înainte voiu mai adăoga pe lângă numele ce l-am purtat pînă acum și numele «Révneanu» nume format după locul născerei mele; deci voiu semna: Alexandru Chibici Révneanu”, anunța Chibici prin „Monitorul Oficial al României” din 5/17 iunie 1879¹. Cu cine era confundat sau nu voia să se confunde Alexandru Chibici, nici „istoriile” de orice fel și nici dicționarele nu dau vreun răspuns cât de vag și nu oferă vreo pistă de căutare. Similar, biografia lui Chibici și originea sa abia se lasă întrezărite.

„Familia Chibici – scrie Ioan Drăgușanul –, originară de undeva, de prin Galiția, și stabilită, inițial, la Ceartoria, lângă Vijnița, (...) s-a răsfrânt spre Jadova, spre Zamostie, spre Revna, spre Lisaura, spre Vama și spre Gura Humorului, ba și în Moldova, la Huși, de pildă. Printre primii Chibici consemnați de istorie se numără ieromonahul Vehian Chibici, la Jadova, în 1754 (...), preotul Andrei Chibici, paroh la Zamostie în 1843, precum și un consilier consistorial, Ioan Chibici”².

Contemporan cu Chibici ar fi fost și avocatul bucureștean George Chibici, care și-a suplimentat și el numele cu „Ceartorianu”³, poate pentru a evita aceeași confuzie, lipsită de suport pentru noi.

Tatăl lui Alexandru este – după Ioan Drăgușanul –, din această scurtă listă a Chibicilor, consilierul consistorial Ioan Chibici, decedat în 31 octombrie 1865. Dan Mănuță îl afiliază preotului Mihai Chibici⁴. Așa sau altfel, în tradiția familiei, Alexandru Chibici se pregătea să devină „slujitor al altarului”, după cum nota în ancheta pe care o completau elevii gimnaziului din Cernăuți, anchetă în care, la aceeași rubrică, Eminescu scria: „poet”. Mai avea cel puțin doi frați, ale căror nume le descoperă Aurel Vasiliu în catalogul liceului din Cernăuți: Vasile, în clasa a III-a în anul 1864–1865, care, ajuns în clasa a V-a în 1866, dona pentru biblioteca liceului 30 de crețari, și Dimitrie, în clasa I, în anul 1855–1856. Odată cu ei, la liceul din Cernăuți mai învăța un Georgie Chibici, în clasa a II-a în anul 1860⁵.

Alexandru Chibici vine la liceul din Cernăuți la vârsta de 10 ani, în toamna anului 1859; Eminescu fusese adus de tatăl său, împreună cu frații mai mari, pentru școala primară, în 1857, iar în 1860 începe și el studiile la liceul din Cernăuți. La Cernăuți, în aceeași perioadă, în aceeași clasă sau în clase diferite, au făcut școală numeroși români, pe unii dintre care îi vom regăsi în anturajul lui Eminescu la Universitatea din Viena sau în alte locuri, cu alte ocazii. În catalogul său de buzunar pe anul 1866 pentru clasa V-VIII, păstrat o perioadă în biblioteca Liceului „Aron Pumnul” din Cernăuți, Pumnul trecuse numele elevilor săi: clasa V – Dann Pamfil, Emilian și Visarion Gribovschi, Al. Grigorcea, Corneliu Hnidei, Ilie Luția,

¹ „Monitorul Oficial al României”, 5/17 iunie 1879, p. 3071.

² Ioan Drăgușanul, *Alexandru Chibici-Révneanu, prietenul lui Eminescu* (<https://dragusanul.ro/alexandru-chibici-ravneanu-prietenul-lui-eminescu/>, 20.10.2022).

³ *Ibidem*.

⁴ Dan Mănuță, „Chibici-Révneanu, Alexandru”, în *Dicționarul Literaturii Române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R. S. R., 1979, p. 179.

⁵ Aurel Vasiliu, „Bucovina în viața și opera lui M. Eminescu”, în *Eminescu și Bucovina*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1943, pp. 201–482.

Eudosiu Hodvanschi, Dumitru Scurtu, Teodor Ștefaniuc, Dumitru Șcureiu, Ion Caragea; clasa a VI-a: Alecsandru Chibici, Ion Dan, Eleuter Daschievici, Nistor Monastirschi, Vasile Missir, Gorgiu Popescul, Ștefan Ștefureac; în clasa a VII: Constantin Danilevic, Ion Grigorcea; în clasa a VIII-a: Ion Botezat, Ion Bumbac, Ion Cerniavski.

Ca elev – scrie Constantin Nastasi, care a examinat cataloagele liceului –, Chibici „se prezenta slăbuț; mai ales germana îi făcea mari greutăți (...), în schimb la română se ținea bine. În clasa a IV-a rămâne chiar repetent (clasificat al 66 între 72 de elevi)”⁶. La română l-a avut profesor pe Aron Pumnul un singur an, iar în ceilalți ani pe Ion Sbiera. „Kibicz”, trecut, în cataloage, ca român în clasele I și a II-a și ca rutean din clasa a III-a, își luă bacalaureatul, după terminarea clasei a VIII-a, în sesiunea de vară, în 8 august 1868: „Conduita, lăudabilă; religia, satisfăcător; latina, suficient; elina, suficient; germana, suficient; româna, mulțumitor; istoria și geografia, suficient; matematica, suficient; fizica, suficient; științele naturii, suficient; filosofia prodeutică, suficient”⁷. Se hotărăște, mai întâi, pentru medicină, decizându-se de „slujitor al altarului”, dar ajunge, la vârsta de 21 de ani, „studinte în legi” la Universitatea din Viena.

La Viena îl reîntâlnește pe Eminescu, care se afla aici din 1869. Chibici era printre acei cu care Eminescu „avea legături mai strânse”, dintre care: Teodor V. Ștefanelli, Vasile Morariu, Ioan Luță, Samuil Isopescu, Onesim Țurcan, Vasile Bumbac, Iancu Cocinschi, Pamfil Dan⁸. „Pasărea turcească” – cum îl numeau prietenii – Chibici, la „serbarea unui Patron”, îi ridicase „la un arcan și la alt joc, numit canon”. Atunci jucase și Eminescu cu ei și plin de voie bună a părăsit apoi (...) localul”⁹.

La Viena, Chibici făcuse parte, alături de Eminescu, din „România Jună”. I. Grămadă consemnează data de 4 noiembrie 1871, „când se alesese un comitet nou, în fruntea căruia stătea șeful tinerilor latiniști, Ioniță Bumbac. În acest nou comitet dl Slavici era vicepreș[edinte], Eminescu bibliotecar, ales cu 30 de voturi, iar dl Chibici controlor”¹⁰. A demisionat, odată cu Eminescu, Slavici și Ștefureac, urmare a conflictelor din Societate – după cum precizează I. Grămadă – și a declarațiilor lui Ioniță Bumbac „că numai cu acea condiție primește presidenția, dacă Eminescu nu va face parte din comitet, pentru că principiile lor nu se împacă”¹¹.

Probabil e ales din nou în comitetul format în majoritate din bucovineni, căci, în mai 1873, îl aflăm bibliotecar al Societății, pregătind inaugurarea primului cabinet de lectură, care avea să aibă loc în 15 mai, zi în care „România Jună” aniversa și „memorabila zi de 3 (15) Maiu 1848 cu adunarea de pe câmpul

---

⁶ Constantin Nastasi, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu*, Extras din Buletinul „Mihai Eminescu”, anul VI, Cernăuți, Tiparul Glasul Bucovinei, 1935, p. 5.

⁷ *Ibidem*, p. 6.

⁸ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914, p. 66.

⁹ *Ibidem*, p. 189.

¹⁰ Ion Grămadă, „*România Jună*” din Viena (1871–1911). *Monografie istorică*, Arad, Editura Societății „Rom. Jună”, 1912, p. 53.

¹¹ *Ibidem*.

libertății”. T. V. Ștefanelli, în *Amintire despre Axente Severu*, îl surprinde decorând sala și, apoi, la masă, în „Liesing, orașel nu departe de Viena”: „În capul mesei l-am așezat pe Axente Severu, în dreapta lui ședea presidentul Pop, iar la stânga ședeam eu ca secretar al societății. Lângă president ședea Vasile Bumbac, actual profesor pensionar al Liceului din Suceava. Capătul drept al semicercului era ocupat de Onisim Țurcan, actual consilier penzionar dela administrația fondului, iar cel stâng de A. Chibici-Revneanul, actual funcționar în biurul contencios al căilor ferate în București”¹².

În același an 1873, Alexandru Chibici avea să-și încheie studiile la Universitatea din Viena, dar până la „funcționar în biurul contencios al căilor ferate în București” avea să ocupe și alte funcții.

În 1875, la propunerea lui T. Maiorescu, Chibici devine, ca și Eminescu, revizor școlar. Maiorescu îi scria în acel an: „Domnule Chibici, răspunde-mi cât mai curând de ești dispus să primești funcțiunea de revizor școlar al județului Fălciu (capitala Huși) cu leafa de 250 lei lunar”¹³.

După un an de revizorat, în 3 iunie 1876 – în baza raportului ministrului secretar de stat la Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice, cu N-o 4802, G. Chițu –, e pus în disponibilitate, începând cu 4 iunie 1876, împreună cu alți revizori școlari, printre care și Eminescu¹⁴.

În 11/23 septembrie 1876, Titu Maiorescu îi trece numele într-o listă de „oameni de care am putea dispune – o importantă falangă pentru mai târziu”¹⁵. Chibici era al patruzeci și optulea, urmând după Olănescu-Ascanio (în privința căruia Maiorescu avea, probabil, unele dubii, căci punea semnul întrebării în dreptul acestuia) și nefiind caracterizat de Maiorescu în vreun fel, cum se întâmplă în cazul lui Bodnărescu („bun director de școală normală, moale”) sau Eminescu („bun revizor școlar, rău profesor, idealist”)¹⁶.

Volintirul

La mijlocul lui noiembrie 1877, Alexandru Chibici se înrolează ca voluntar în Regimentul II de Roșiori, servindu-și țara până la încheierea Tratatului de la Berlin. La acea dată, Alexandru Chibici nici măcar nu era cetățean român. Decretul regal care îl va face cetățean român, împreună cu Aug. Goleiescu, Ioan I. Blebea, Lazăr Calfoglu și Sterie Dumitriu, va apărea în 30 aprilie 1882¹⁷.

Despre înrolarea ca voluntar în Regimentul II de Roșiori, Alexandru Chibici va scrie în memoriile sale, „Din viața mea de Voluntar. 1877–1878”, text citit în

---

¹² Teodor V. Ștefanelli, „Amintire despre Axente Severu”, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 179, 14/27 august, 1907, pp. 1–2.

¹³ Constantin Nastasi, *op. cit.*, p. 10.

¹⁴ Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XVI, București, Editura Academiei R. S. R. 1989, pp. 580–581.

¹⁵ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. I: 1855–1880, București, Editura Librăriei Socec, 1937, p. 262

¹⁶ *Ibidem*, pp. 262–263.

¹⁷ „România Liberă”, 30 aprilie, 1882, p. 4.

câteva ședințe ale „Junimii”, consemnate de Maiorescu în „Însemnări”: 21 decembrie 1882/2 ianuarie 1883: „Seara, al-de Negruzzi la noi la masă, Nicu Gane, Chibici și Annette. După masă, citit «Din vieța mea de voluntar» a lui Chibici”¹⁸; 8/20 ianuarie 1883: „Miercurea trecută, începutul din nou al serilor literare. Prezenți numai 15, cu noi, așa dar [afara de noi] 12: Exarchu, Roșca, Theod. Rosetti cu doamna, Manliu, Eminescu, Chibici, Jipescu, Maroneanu, Gaster, Iacovachi, Alduleanu. – Lipseau: Annette, al-de Kremnitz, Slavici, Burgele ș.a.m.d. Ne-a citit Gaster și s'au citit de asemenea amintirile din războiul de la 1877 ale lui Chibici”¹⁹.

„Convorbirile literare” îi publică memoriile în nr. 1 din 1 aprilie 1883 – I parte (p. 2–7); în nr. 2 din 1 mai 1883 – a II-a parte (p. 68–74) și în nr. 9 din 1 iunie 1883 – a III-a parte (p. 103–112).

După cucerirea redutei Grivița în 30 august 1877, însuflețit, probabil, de biruința reformată, Chibici, „cu nădejdea măgulitoare că și numele (său) va fi înscris cu litere de aur în istoria țării”, se prezintă „la ministerul de războiu”. Cu umor și autoironie, Chibici redă modul în care s-a înrolat și a făcut dovada deprinderii „cu călăritul și cu mânuirea armelor”: călărise în copilărie „rabla cea mai blândă” și i se întâmpla adesea să încerce „cu capul tăria pământului”; „despre iscusința (...) în mânuirea armelor” dăduse dovadă într-un duel cu un coleg de studii, la care respectivul coleg, de fapt, nu se prezentase. Iar după o neașteptată confruntare cu un superior – scrie Chibici –, unde zărea „o uniformă, dar mai ales o manta de cauciuc sau un chipiu acoperit cu mușama”, se grăbea „a-i face onorurile cuvenite, așa încât nici curierii de poște, nici fanaragii nu scăpară (...) nesalutați” de el.

În sfârșit, de frică „să nu se mantue războiul, fără ca să fie proclamat erou”, Chibici se hotărî să plece la luptă. Urmărilor războiului îi oferă însă lui Chibici tablouri ale suferinței, tablouri care îi trezesc compasiunea pentru un tată care le împărțea prizonierilor turci merindele sale de sufletul fiului ucis în luptă; un doctor turc, povestind despre luarea Griviței și despre tăria armatei române care consta „în rarele calități ale soldatului, care, pus odată în mișcare nu mai dă înapoi, ci se luptă cu o oarbă încăpățănare chiar când vede ca n'are sorți de reușită”; casierul regimentului, în compania căruia ajunsese, după lungi peripeții, la sfârșitul lui decembrie în detașamentul de Roșiori. Iar în detașament, alte întâmplări cu soldatul Stan, pe care îl avea în slujbă, „meșter de frunte (...) de-ale potlogăritului”; calul Boboc, „afurisitul de Boboc”, care „sau mergea în trap” („dar într-un trap așa de mărunțel, încât nu eșea nici un fir de păr înaintea celorlalți cai”), „sau sta locului”; despre bulgarul cel zgârcit; despre un alt cal, bălan, „care se culca când vedea zăpada mai mare” etc., etc.

„Neputând rezista greutăților războiului – relatează Chibici –, mă îmbolnăvisem rău, și așezat în furgon ca un pui de bogdaproste, mă întorsei în țară unde mă însănătoșai în curând. După aceea începură exercițiile obicinuite: instrucția pe jos și călare, școala de escadron și de regiment, cu care prilej tocmai începui a prețui la

¹⁸ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. II: 1881–1886, București, Editura Librăriei Socec, 1939, p. 145.

¹⁹ *Ibidem*, p. 148.

dreapta lui valoare pe Boboc, cu care mă împrietenisem earăși. În scurt timp mă făcui brigadier și mai în urmă, sergent, trecând prin toate mizerii ale acestei vieți. Până la încheierea Tratatului de Berlin, armata română era tot pe picior de războiu și tocmai după semnarea acestui Tratat fusei congediat. Luându-mi deci catrafusele mă întorsei la București”.

La București, avocat și împiegat

La București, în vara lui 1878, după voluntariatul în Regimentul II de Roșiori, Chibici îl întâlnește pe Eminescu, venit aici după „Curierul de Iași”. Au petrecut o săptămână împreună, consemnată de Ștefanelli. Era 14 august și, conform unei înțelegeri pe care o aveau de la Viena de a se întâlni o dată la cinci ani, la București veniseră Ștefanelli, Morariu și Slavici. „Întâiul nostru gând – scrie Ștefanelli – a fost să-l căutăm pe Eminescu, despre care știam că este redactor la ziarul «Timpul». Pe drum ne întâlnirăm cu A. Chibici-Revneanul, unul dintre cei «jurați» care sosise chiar atunci de pe câmpul de luptă din Bulgaria spre a se întâlni cu noi. Ne duserăm la hotelul Dacia unde se afla pe atunci redacția «Timpului». În sala întâia aflarăm pe un domn, călare pe un fel de cal de lemn care-i ținea locul de scaun; el scria la o masă înaltă și ne spuse că Eminescu se află în sala de alături. Intrarăm în sala a doua și-l aflarăm pe Eminescu scriind la o masă lungă, plină cu jurnale. Era numai în cămașă și pantaloni; cravata era aruncată într-un colț de masă, iar înaintea sa era un talger cu fructe din care mânca scriind un articol pentru «Timpul»²⁰. Iar când s-au despărțit, Eminescu rămăsese cu Chibici-Revneanul și cu Slavici²¹.

La București îl angajează, ca secretar de avocatură, Titu Maiorescu, care nota în „Însemnări zilnice” în 1/13 septembrie 1878: „Spre a da lui Chibici o mână de ajutor, începând de luni el vine la mine ca secretar de avocatura, cu 100 de franci pe lună, să lucreze zilnic 1 oră”²². Se angajează și ca împiegat al proaspăt-înființatelor C.F.R.²³, funcție în care se află și în 1882, când i se recunoaște calitatea de cetățean român prin Decretul publicat în „Monitorul Oficial” în 13/25 aprilie 1882: „Dnu Chibici Alexandru Revneanu este născut în comuna Revna, din Bucovina, și botezat în religiunea ortodoxă; (...) a emigrat dela protecțiunea Austro-Ungară; (...) a fost revizor școlar în jud. Fălciu, și în timpul resbelului 1877–78, a servit ca voluntar în Regimentul II de Roșiori; (...) actualmente se află ca împiegat al căilor ferate române”. Senatul votase „indigenatul” în ședința din 10 aprilie 1882²⁴; cu majoritate de 54 de voturi, 3 contra și 6 abțineri, Alexandru Chibici-Revneanu devenea cetățean român.

²⁰ Teodor V. Ștefanelli, *Amintiri despre Eminescu*, p. 156.

²¹ *Ibidem*, 160.

²² Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. I, p. 311.

²³ Constantin Nastasi, *op. cit.*, p. 13.

²⁴ „Telegraful”, 13 aprilie, 1882, p. 3.

Începând cu ziua de 1 ianuarie 1884, prin decretul regelui Carol I, este „înaintat în funcțiune”: „La serviciul contencios, D. Chibici Revneanu Alex., șef biurou special”²⁵.

Ezităările din perioada studiilor (în a alege între a continua tradiția familiei, a face studii de medicină, devenind, în final, student în drept) îl însoțesc pe tot parcursul vieții. Pe la 1887, ar fi vrut să plece din țară. Maiorescu nota, în „Însemnări”, în 19/31 ianuarie 1887: „Chibici la dejun la mine; și-a dat dimisia de la C.F.R. la 29 Decemvr. și pleacă din țară, unde «și-a pierdut idealul»... Merge la Viena sau în America și a refuzat de a-și lăsa urma. M’a mișcat, de nu-mi puteam stăpâni plânsul”²⁶.

Din „Însemnări”

Renunțase, probabil, între timp, la ideea de a părăsi țara, căci în august 1888 îl însoțea pe Maiorescu la Slănic: „În Slănic Duminecă 14/26 Aug. cu Chibici, văzut tot, impresie mediocră”²⁷. Și în anii următori, de altfel, ca și în cei anteriori, este aproape de Maiorescu, nelipsit la ședințele „Junimii”, numele său figurând frecvent în „Însemnări”.

În 1/13 martie 1878 era invitat la masă la Kremnitz, alături de Nica, Eminescu, Slavici, Ronetti-Roman, Caragiale, Maiorescu. Asculta, apoi, „povestiri ale lui Caragiali, pățaniile lui ca redactor la *Națiunea romana*”. Era perioada în care Maiorescu încerca să reînvie „Junimea” la București, constatând însă, nu o singură dată: „Nu merge cu Germanii, sau nu merge cu al-de Kremnitz? În orice caz, așa nu merge”²⁸.

Tot la Kremnitz era la Pomul de Crăciun „cu Julldapp”, în 24 decembrie/5 ianuarie 1881, împărțind, într-un schimb de glume, daruri trimise prin mesageri mascați, împreună cu Maiorescu, „încântătorii D-na Rosetti și Teodor, Annette (...), Slavici”, ultimul aducându-și „novelele”. Asistase, în aceeași zi, la cearta lui Eminescu cu Caragiale²⁹. A doua zi, în aceeași companie – la Maiorescu acasă. Și în 1882 la Kremnitz, același „pom de Crăciun cu Julldapp”, de data aceasta alături de Eminescu (Maiorescu 1939: 146). Nelipsit și în seara de Crăciun din 1884, la Kremnitz, și a doua zi la Maiorescu, deși în acel an fusese un Crăciun plicticos³⁰.

În primăvară asista la serile literare de la Maiorescu. În 5/17 martie 1882, în compania lui Alecsandri, Stirbey, Hasdeu, Barit, Roman, Flores Marian, I. Cerchez, Th. Rosetti, Negruzzi, Burghilea, Laurian, A. Dimitrescu, Mihailescu, Zizin Cantacuzene, Rosetti, Jipescu, Baican, Eminescu, Nica, Slavici, Chibici, Frollo, Carp, îl ascultase citind pe „Macedonski (teatral arogant) poezia lui «Noaptea de Oct[omvrie]» sau Noemvrie”, apoi *Moștenire de la răposata* de D. Rosetti, tradusă

²⁵ „Monitorul Oficial al României”, 15/27 ianuarie, 1884, p. 4971.

²⁶ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. III: 1887–1891, București, Editura Librăriei Socec, 1943, p. 6.

²⁷ *Ibidem*, p. 107.

²⁸ Idem, *Însemnări zilnice*, vol. I, p. 311.

²⁹ *Ibidem*, p. 28.

³⁰ Idem, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 280.

după Labiche „și localizată cu foarte mult spirit”. Se amuzase și el pe seama lui Jipescu, imitând felul de a vorbi al țăranilor români³¹.

La o săptămână, în 12 martie 1882, seara, din nou la Maiorescu, lipsind Eminescu și alții, dar fiind prezenți Zizin, Mandrea, Burghel, Slavici, Anghel Dimitrescu, Filibiliu, Negruzzi, Cane, Rosetti, Baican. Seară – aprecia Maiorescu – extrem de plecticoasă, deși se citiseră traduceri făcute de Negruzzi și Gane³². În 25 martie, la Kremnitz, când Mite le citi „foarte interesantul studiu psihologic-patologic despre soți bolnavi de turbare”³³, Chibici era alături de Maiorescu și Burghel.

În toamnă e nelipsit, din nou, la serile literare. În 9/21 septembrie, împreună cu Mandrea, Eminescu, Slavici, Făgărășanu, Creangă, asistă la lectura „«Margarethe»-i Mitei, care a încântat pe Eminescu, pe Burghel și pe Slavici”³⁴, iar în 29 septembrie/11 octombrie la „o de nepriceput proastă novelă de copii a lui Slavici și traducerea «Doit-on le dire» de Mitică R. Rosetti”, iarăși alături de Eminescu³⁵. Era prezent și în seara de 28 octombrie/9 noiembrie 1882, când se citise, la Maiorescu acasă, „frumosul «Luceafăr» al lui Eminescu, șlefuit”³⁶.

Îl ascultă, în 15/27 octombrie 1883, pe tânărul Rosetti, citind „3 acte din traducerea sa a piesei «Effrontés»”, apoi, pe Baican, povestind o poveste populară, și, în sfârșit, pe Jipescu, „cu o prostie”³⁷.

Maiorescu consemnează prezența lui și în 22 ianuarie/3 februarie 1884, la o ședință „prietenoașă, jovială” a „Junimii”, răsând de *Poeziile lirice* ale lui Sava Șoimescu. În 23 septembrie/5 octombrie asistă la lectura „excelentei” comedii *O scrisoare pierdută*, de față fiind Alecsandri, Zizin, Cantacuzino, Philippide, Th. Rosetti, Burghel³⁸.

Trebuia să fi fost un foarte apropiat al lui Maiorescu, din moment ce e reținut în casa acestuia și după încheierea seratelor literare. În 8/20 decembrie 1882 rămâne, alături de Negruzzi, Caragiale, Burghel, să sărbătorească ziua numelui Annetei, „cu un simplu bowle și ceva friptură rece”³⁹, pe când Eminescu, Hasdeu, Crețeanu, Candiano sau Maroneanu plecaseră⁴⁰. Vine cu ouă de Paști, în 22 aprilie 1883, Maiorescu consemnând: „Annette la noi, tristă și amărâtă. Seara, încă Chibici, cu frumoase ouă de Paște”⁴¹. Îl însoțește pe Maiorescu la Pitești în 21 mai 1883, alături de Bothemer, Negruzzi și Racoviță⁴², sau joacă popice cu el⁴³; călătorește cu Maiorescu și Th. Rosetti, doamna Leon Ghica și Mandrea la Mogoșoaia⁴⁴.

³¹ *Ibidem*, p. 46.

³² *Ibidem*, p. 49.

³³ *Ibidem*, pp. 53–54.

³⁴ *Ibidem*, p. 116.

³⁵ *Ibidem*, p. 124.

³⁶ *Ibidem*, p. 133.

³⁷ *Ibidem*, p. 201.

³⁸ *Ibidem*, p. 264.

³⁹ *Ibidem*, p. 143.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 143.

⁴¹ *Ibidem*, p. 180.

⁴² *Ibidem*, p. 185.

⁴³ *Ibidem*, p. 246.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 250.

Pentru banchetul „Junimii” din 1884, călătorește din nou, de la București la Iași, cu Rosetti, Delavrancea, Caragiale⁴⁵. Acolo ascultă pentru a doua oară comedia lui Caragiale. Va asista și la prima reprezentație a comediei la Teatrul Național, și la recepția care a urmat⁴⁶. A fost prezent și la lectura lui *Ovidiu* de Alecsandri, în 16/28 decembrie 1884.

În călătoria sa cu Eminescu, Maiorescu îl ținea la curent cu situația din țară, dându-i detalii: „Pe aici revizuirea Constituției la ordinea zilei. Săptămâna viitoare va începe dezbateră publică. Pe la 4 aprilie se va trimite Camera acasă. Prin iulie nouă alegeri.// Sesiunea generală a Academiei Române s-a deschis. Bariț, Babeș sânt aici, Sbiera și Marian nu vin.// Hatmanul Baltag s-a dat cu succes de vr-o 3 ori și se va mai da.// Slavici și-a terminat nuvela «Pădureanca», ne-a citit-o, a plăcut foarte mult”⁴⁷.

E nelipsit de la Maiorescu și în 1885 (în 28 ianuarie/9 februarie, e la masă la Maiorescu, când se citesc traduceri din Schopenhauer) sau în 1886: în 8/20 ianuarie – ascultă, în lectura lui Negruzzi și Rosetti, „Nazat”⁴⁸, iar în 28 ianuarie/9 februarie asistă la reprezentarea ei, apoi, merge la cofetăria Brofft cu Leon Negruzzi, G. Racoviță, Urșanu, Maiorescu⁴⁹. După deschiderea anuală a Academiei, la întâlnirile „Junimii” e prezent la lectura articolului lui Maiorescu *Poeți și critici*, alături de „Bogdan, I. Cerchez, chimistul Teclu, Carp, Creșeanu, Hasdeu, Urechie, Mandrea, Măndreanu, Chebapce, Dr. Max, Dr. Neagoe, Negruzzi, Balș, Peucescu, Dr. Romalo, Vlahuță, Nisipeanu, Ghioroceanu (...) Racovita-Sphinx, pianistul Buiuciu”⁵⁰. În 13/25 mai e la ședința „Junimii”, ascultând „un articol slab, despre teatrul românesc” al lui Jean Cerchez⁵¹. Îl vizitează pe Maiorescu în 26 august/7 septembrie⁵².

Iar dacă nu se afla în apropierea lui Maiorescu, avea grijă să-l informeze Slavici, răspunzându-i, probabil, când se interesa de acesta: „D-l Maiorescu s-a întors din călătorie și se află bine dimpreună cu toată familia. Doamna Kremnitz asemenea se află bine; Bebi s-a făcut deja mare și învață de-ți e mai mare drag, iar fratele său Emanoil contemplează lumea în liniște și numai din când în când pune casa în mișcare”⁵³. De altfel, cu Slavici pare să fi avut o corespondență regulată și intimă. În 29 februarie/12 martie 1888, îi scria acestuia despre receptarea piesei sale *Gaspar Grațiani*, jucată pentru prima oară în 28 februarie 1888, dintre cunoscuții lor aflându-se „de față: D-nii Maiorescu, St. Mihăilescu, Neniteșcu, Duiliu Zamfirescu, pe după culise Caragiali”: „Critica ce se face piesei mai în

⁴⁵ Idem, *Însemnări zilnice*, vol. I, p. 268.

⁴⁶ Idem, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 274.

⁴⁷ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, „Junimea”, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1933, p. 176.

⁴⁸ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 333.

⁴⁹ *Ibidem*, p. 335.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 341.

⁵¹ *Ibidem*, p. 347.

⁵² *Ibidem*, p. 355.

⁵³ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. III, „Junimea”, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932, p. 137.

unanimitate este că intriga este prea slabă, încât după actul întâiu știi ce o să se întâmple în actul din urmă, prin urmare nu produce tensiunea dorită în spirite; al doilea că personajele sunt palide afară de ovreiu și ovreica. Afară de aceasta se mai zice că e mai mult nuvelă decât piesă dramatică”⁵⁴.

E prezent în continuare la ședințele Junimii. Maiorescu consemna în 24 ianuarie/5 februarie 1890: „La 71/2 ore dim. -7° R. Cer senin. Zăpadă multă. Aseară la mine «Junimea» foarte vie. George Coșbuc cu eminenta sa poezie «Nunta Zamferei», un Bogdan (nou venit) cu o dare de seamă inteligent făcută asupra Bibliotecii populare a „Tribunei”. Lengher de la Brașov, V. Tasu (Casație), Caragiali, Griguiță, Sevescu, Zizin Cantacuz[ino], Pogor, Gr. Buiucliu, Ianov, Missir, Davila, Chibici. (I. Negruzzi n’ a fost, fiind oprit de masa lui Gr. Soutzo)”⁵⁵.

A profesat continuu și avocatura. În „Tablourile de avocați” pentru anul 1891 îl găsim trecut la Ilfov⁵⁶.

În 1893 îl surprindea, cumva contrariat, Duiliu Zamfirescu, care îi scria lui Titu Maiorescu: „Apropos de Chibici: ce mai face omu ăsta? De câte ori îl întâlnesc, rar de tot, îmi pare că citesc în ochii lui, verzui, expresia inteligentă a unei gândiri ce pare a zice «nu te mira de tăcerea mea, ai să vezi ce minune pregătesc». Oare așa să fie? ori contenciosul de la drumurile de fier s’ a prins de fantezia lui ca un microb distrugător?”⁵⁷.

Din 1898–1904, perioadă în care apărea *Enciclopedia Română*, coordonată de Cornel Diaconovici, datează o declarație, semnată de A. Chibici-Revneanu, avocat, domiciliat pe Strada Venera, nr. 6 (Verde), București, prin care semnatarul se angaja, „în urma cererii editorului «Asociațiunea Transilvană pentru literatura română și cultura poporului român»”, să colaboreze „la această publicațiune” și să pună „la dispoziția redacțiunii articolului pentru partea juridică”, exprimându-și, totodată, acordul ca numele său să apară în lista colaboratorilor. Nu se știe cu exactitate dacă a colaborat sau nu Chibici la *Enciclopedia Română*, numele său însă nu apare printre colaboratori.

În 1909 făcea parte din comitetul de la București – alături de D. Anghel, O. Arghirescu (profesor), C. Banu (profesor), D. Constantinescu (directorul Liceului Matei-Basarab), G. Coșbuc, M. Dumitrescu (directorul Liceului Lazăr), Șt. O. Iosif, P. Mihăileanu (profesor), O. Murnu (profesor), M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, I. Scurtu (profesor), I. Slavici, O. Spaethe, Artur Stavri, C. Storck, St. Pop (profesor) –, care lansa un apel pentru „comemorarea tristei zile scumpe românilor întregi și pentru înălțarea în Capitală a unei mărețe statui întru pomenirea vrednică” a lui Eminescu⁵⁸.

Gazeta „Transilvania”, în numărul din 29 noiembrie/12 decembrie 1912, consemna contribuția sa cu 30 de coroane pentru masa studenților români „întru

⁵⁴ *Ibidem*, p. 139.

⁵⁵ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. III, pp. 201–202.

⁵⁶ „Anuarul Justiției pe 1891”, București, Tipografia Modernă Gr. Luis, 1891, p. 97.

⁵⁷ *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884–1913)*, cu un cuvânt de introducere și însemnări de Emanoil Bucuța, București, Editura pentru literatură, 1937, p. 124.

⁵⁸ „Tribuna”, 13/26 iunie, 1909, p. 5.

memoria neuitatului său prieten Lazar Nastasi”, profesor⁵⁹. Probabil, fiul acestuia, Constantin Nastasi, îi va consacra, peste ani, un studiu, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu*, publicat în buletinul „Mihai Eminescu”.

În vara anului 1915 îl va întâlni la Căciulata, lângă Călimănești, Eugeniu Speranția: „(...) trebuie să fi avut vârsta de 68 de ani. Era înalt, subțiratic, cu părul bine încărunțit și bine rărit. Urma cu sfințenie cura de ape ce-i fusese prescrisă. De obicei tăcut, avea totuși de multe ori câte o neașteptată ieșire plină de haz”⁶⁰. Grupul din care făcea parte și Chibici era de vreo 30 de persoane: văduva renumitului dr. Felix, familia colonelului Delavrancea, familiile Ghețu, Vernescu, Ștefănescu-Goangă, a diplomatului sârb Svilokosici, a doctorului Scheler. În acest grup, Chibici, „care fusese educat în școala germană, fără a se angaja în discuții, fără a căuta să demonstreze sau să combată vreo părere, răspundea de obicei printr-o anumită glumă: intona, fără mari insistențe vocale, un mic și caricatural cântec studentesc de odinioară, pe melodia: *Die Tyroler sind lustig*”⁶¹.

Aceasta pare a fi ultima mărturie despre Chibici. Nici „Însemnările” lui Maiorescu, nici presa vremii nu mai amintesc de el. În 3 aprilie 1917, în același an cu Maiorescu, moare. La 28 de ani de la moartea lui Eminescu, „același cimitir Belu primea în imediata vecinătate la 5 Aprilie (Duminica Floriilor) și resturile pământești ale lui Alexandru Chibici-Revneanu”⁶².

„Iubite Chibici”

Până la sfârșitul vieții, Chibici a rămas tot la căile ferate, căci – așa cum îi scria lui Slavici – „n-am de ce alta să mă apuc” și aștepta – atunci când interveneau pauzele – Seratele „Junimii”, pe care Maiorescu a încercat să le reia la Kremnitz, apoi în Strada Mercur 1, apoi „la D-l Negruzzi”. Domnul Negruzzi nu-i va reține numele în *Amintiri din Junimea*, după cum nu-l vom regăsi nici în paginile lui G. Panu. Nelipsit la Seratele „Junimii”, prezent la cele mai memorabile lecturi, Chibici, autor el însuși al unor *Amintiri*, care – apreciază Dan Manucă – „probează umor și finețe a observației”⁶³, este aproape necunoscut ca memorialist în istoria literaturii române, care îl reține ca prieten al lui Eminescu.

Chibici câștigă prietenia lui Eminescu încă de la gimnaziul din Cernăuți, o cultivă la Viena și n-o dezmente nici în 1883, însoțindu-l la sanatoriu sau în călătoria în Italia – astfel rezumă, într-un enunț, C. Nastasi relația Eminescu – Chibici, cunoscută mai cu seamă pentru perioada 1883–1884⁶⁴.

Martți, în 18/30 octombrie 1883, seara, Maiorescu își încheia socotelile „despre casă pentru susținerea lui Eminescu și trimeterea lui la Viena într-un

⁵⁹ „Transilvania”, 29 noiembrie/12 decembrie, 1912, p. 3.

⁶⁰ Eugen Speranția, *Amintiri din lumea literară*, București, Editura pentru Literatură, 1967, p. 153.

⁶¹ *Ibidem*, p. 154.

⁶² C. Nastasi, *op. cit.*, p. 18.

⁶³ Dan Mănuță, „Chibici-Răvneanu, Alexandru”, în *Dicționarul Literaturii Române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R. S. R., 1979, p. 179.

⁶⁴ C. Nastasi, *op. cit.*, p. 33–46.

instituit de boale mintale”. Peste o zi, în 20 octombrie, Chibici – semnatarul procesului-verbal, alături de T. C. Rosetti, Slavici, Nica și Maiorescu – pleca, la ora 9 dimineața, cu Eminescu „și cu un îngrijitor”, din București spre Viena⁶⁵. Au sosit a doua zi, Eminescu fiind internat tot atunci la sanatoriul de la „Institutul Leidesdorf” Ober-Döbling, Reitergasse No. 73, lângă Viena. După ce „a stat patru luni în căutarea Dlui Dr. Soutzu”, unde „a fost tratat într-un mod ireproșabil”, la sanatoriul din Ober-Döbling, Eminescu urmează același tratament: „felul tratamentului Drului Leidesdorf n’a fost altul”, precizează Chibici într-o scrisoare către C. Georgian⁶⁶. În aceeași scrisoare, Chibici face și alte precizări care, în mod sigur, l-au vizat și pe Eminescu la timpul său: „Pentru susținerea și căutarea bolnavului se plătește 200 florini pe lună; câte o dată și mai puțin. (...)”

Formalitățile cele mai de căpitenie care trebuie să se îndeplinească, și fără care un bolnav nu poate intra în acel institut(,) sunt cele următoare:

a). Un act prin care să se constate identitatea persoanei, ocupațiunea și locul nașterii; pasaportul poate ține loc acestui act. –

b). Un memoriu din partea Drului care l-a căutat până acum, scris în limba germană sau franceză, expunând istoricul boalei(,) felul tratamentului medical la care a fost supus, părerea asupra cauzei boalei, felul traiului pacientului înainte de a se îmbolnăvi; diagnosa boalei expusă în mod scurt și clar.

c). La intrare în institut să cere ca pacientul să aducă cu sine cel puțin trei rânduri de haine și 12 rânduri de schimburi complete”.

Aranjând șederea lui Eminescu aici pentru perioada 22 octombrie/3 ianuarie 1884 – „sarcină dureroasă”, după cum mărturisește Chibici în aceeași scrisoare către C. Georgian –, el revine la București.

„Către sfârșitul lui decembrie” 1883, prin grija lui Maiorescu, apăruse, „într-un volum elegant, culese pe hârtie bună, împodobite în pagină cu vignete, 61 de poezii, la Socec”⁶⁷, *Poezii de Mihail Eminescu*. Maiorescu consemnează numele celor 12 adresanți cărora le trimite volumul, Chibici fiind al doilea în listă, imediat după Emilia Humpel: „Trimes poeziile lui Eminescu: 1) Emiliei, 2) lui Chibici, 3) M-e Zoe Mandrea, 4) M-e Marian, 5) Annette, 6) M-Ile Moyen, 7) Episcopului Popasu, 8) Leni Popasu, 8, 9) M-e Hurmuzachi, 10) Vasile Alecsandri, 11) Jean Alecsandri 4, Paris, 12) lui Zizin Cantac[uzin]”⁶⁸.

În 17/29 ianuarie 1884, Chibici îi aduce lui Maiorescu, cunoscuta „scrisoarea cu totul cu minte a lui Eminescu către el”. Lui Chibici – „Iubite Chibici” – îi scria Eminescu din Döbling, în 12/24 ianuarie 1884:

„IUBITE CHIBICI,

Nu sunt de loc în stare să-mi dau seama de boala cumplită prin care am trecut, nici de modul în care am fost internat aici la ospiciul de alienați. Știu numai atât că boala intelectuală mi-a trecut, deși fizic stau îndestul de prost. Sunt slab, rău

⁶⁵ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 202.

⁶⁶ Constantin Georgian, *Unpublished Asian Works*, Part II, Bucharest, Institute for the History of Religions, 2018.

⁶⁷ Petru Creția, *Testamentul unui eminescolog*, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2015, p. 106.

⁶⁸ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 220.

hrănit și plin de îngrijire asupra unui viitor care de-acum înainte e fără îndoială și mai nesigur pentru mine decât oricând”⁶⁹.

Eminescu își revenise – aflăm din consemnarea lui Maiorescu – „pe la 5/17 Ianuarie, după vreo 6 luni și 8 zile”⁷⁰.

Lui Maiorescu, Eminescu îi va scrie din Viena, în 4/16 Februarie 1884. Și scrisoarea lui Eminescu către el, ca și pe cea către Chibici, Maiorescu le citise cu întreaga familie și cu toți prietenii, având „dovada sigură despre deplina (...) însănătoșire” a lui Eminescu⁷¹. Maiorescu îi răspundea, vineri, 10/22 februarie, lui Eminescu: „Chibici pleacă poimâine, Duminecă, la Viena și va fi dar Luni pe la 4 ore la D-ta în Oberdöbling, precum ți-am telegrafiat alaltăieri. El vine pentru ca, în înțelegere cu Dr. Obersteiner și după sfatul lui, să te scoată din Institut și să facă împreună cu D-ta o excursiune de vr'o 6 săptămâni spre sudul Alpilor, poate până la Venezia, Padua sau Florența. După aceasta, dacă nu va fi indicată vreo cură la băi, la Hall d.e., vă veți întoarce împreună în țară”⁷².

Eminescu, externându-se în 26 februarie 1884 din sanatoriu, a rămas, împreună cu Chibici, „vreo două zile într-un hotel din Viena, mai ales pentru a completa echiparea vestimentară foarte deficientă a celui ce suferise și de atâtea lipsuri”⁷³. Din Viena, așa cum îi scria Maiorescu, la recomandarea doctorului Obersteiner, Eminescu, însoțit de Chibici, pleacă, „într-o călătorie de o lună prin Italia”. „Prima escală (...) ar fi fost Veneția, unde Eminescu a fost indispus, impacient și a stăruit să plece imediat”⁷⁴. Din Veneția, trecând prin Verona, au urmat drumul spre Milano, „unde Chibici avea obligația să se oprească”⁷⁵. „Sosind seara în Milano, prietenii au ocupat o cameră de două persoane într-un hotel”. După o zi petrecută la Milano, în care Eminescu pare să se fi rătăcit în oraș, fiind recuperat târziu, prin organele de poliție, de Chibici, au plecat, într-o zi de luni, spre Florența. Aici ar fi stat la „Pensione Pera”, unde le trimitea scrisorile și Titu Maiorescu. Eminescu nu i-a scris din Italia. Corespondența o ținea tot Chibici, căruia îi scria Maiorescu din București, în 8/20 martie 1884, propunându-i pentru Eminescu câteva variante: de „Timpul” nu putea fi vorba, „fiindcă toată această întreprindere ziaristică” era „în momentul de a înceta sau de a se contopi cu «Binele public»”; îl invita Teod. Rosseti la țară, la Solești câțva timp; ar fi putut sta la Creangă, Maiorescu garantând despăgubirea și „un ajutor lunar până va găsi o ocupație definitivă care să-i convie”; ar fi putu merge la Râmnicul-Sărat, la Matei, sau „la Botoșani, la căsuța părintească”⁷⁶. În 14/26 martie 1884, tot prin Chibici, îl invita să vină direct la Iași, unde ar fi putut sta „deocamdată sau cu Creangă, sau cu preotul Ienăchescu”⁷⁷.

⁶⁹ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, pp. 157–159.

⁷⁰ Titu Maiorescu, *op. cit.*, p. 224.

⁷¹ *Ibidem*, p. 229.

⁷² *Ibidem*, p. 230.

⁷³ Eugen Speranția, *op. cit.*, p. 157.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 158.

⁷⁵ *Ibidem*, p. 159.

⁷⁶ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. IV, pp. 175–176.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 178.

Avea să-i răspundă Chibici, în 14/26 martie 1884: „Eminescu n-a putut să se hotărască până azi asupra locului în care să petreacă până la momentul când împrejurările și puterile lui îi vor permite a-și asigura existența prin propria sa muncă. Alaltăieri nu avea însă nici o opinie formală în această privință; eri oscila între Iași și București (petrecerea la țară nu-i convine); astăzi s-a hotărât definitiv pentru locul care-i este mai puțin priincios, adecă pentru București. În zadar i-am demonstrat că ar fi pentru dânsul mult mai bine să stea la Iași; nici amintirile neplăcute ale boalei, nici căldurile grozave ale Bucureștilor, care, de sigur, au contribuit foarte mult la declararea boalei, nici alte considerente... n-au putut schimba această a lui hotărâre. Ziua sosirii noastre în București nu o pot indica; totul depinde dela vroința lui Eminescu. La 17/29 cr. plecăm din Florența spre Viena, unde, după prevederile mele, vom ajunge pe la 5 sau 6 aprilie st. nou; încolo nu este nimic cert. Am stăruit pe lângă Eminescu ca să scrie câteva rânduri d-lui Slavici, rugându-l sa-i pregătească, sau mai bine zis, să-i închirieze undeva o locuință, spre a nu fi nevoit a trage la hotel la sosirea în București; se vede însă că preferă a sta la hotel, căci tot îmi răspunde că n-are ce scrie d-lui Slavici”⁷⁸.

Maiorescu îi telegrafia lui Chibici din București în 24 martie/5 aprilie 1884: „Chibici, Wien, Poste restante. Primit scrisoarea. Dacă nu posibil altfel, veniți București. În ori ce caz telegrafiați ziua și ora sosirei, dacă Iași, dacă București”⁷⁹.

Vor sosi marți, în 27 martie, seara, pe o ploaie rece, întâmpinați la gară de mai mulți, printre care și Maiorescu. În aceeași zi, la masa de la Maiorescu, a lipsit Eminescu, dar au fost prezenți: Chibici „cu Rosetti și nevasta-sa, Kremnitz cu Mite, Burghel, Jacques, Slavici, povestind despre Eminescu”⁸⁰.

Consemnări privind modul în care au relaționat Chibici și Eminescu după revenirea din Italia, deși sporadice, nu lipsesc cu totul.

Stabilit, în cele din urmă în Iași, Eminescu îi scria în 20 octombrie 1884: „De vreme ce rezidez la otel România (vechiul han al lui Bacalu), într’o hulubărie puțin recomandabilă din orice punct de vedere, e lesne de’nțeles că nu am unde pune lucrurile mele”. Prima sa grija era lada, pe care ruga să o păstreze la el Chibici. Sănătatea îi scârția – „O tristă iarnă mă așteaptă și o tristă viață”. Încăpuse și „într’o belea greu de descurcat”: „Fiind vacante mai multe catedre la școala comercială”, ceruse suplinirea istoriei. Îi revenise însă geografia și statistica, „cu un program foarte încărcat, obiect care are inconvenientul că nici cărți nu există pentru studierea lui, iar el însuși consistă dintr’un dicționar de mii de nume proprii și de cifre statistice”. Iar „cât despre onorata bibliotecă, e atât de încurcată și îngrămădită, încât ar trebui un an sau doi pentru a introduce orânduială în acest haos ereditar”⁸¹. Eminescu avea să ocupe, așa cum îi promitea Maiorescu („pe la august, în urma intervenirii Reginei, care îți poartă cel mai sincer interes, vei fi numit în vre o funcție, care să-ți convie, d.e. ca Bibliotecar la Universității Iași” – Maiorescu 1939: 229) un post de bibliotecar.

⁷⁸ *Ibidem*, pp. 179–180.

⁷⁹ Titu Maiorescu, *Însemnări zilnice*, vol. II, p. 238.

⁸⁰ *Ibidem*, p. 239.

⁸¹ I. E. Torouțiu, *Studii și documente literare*, vol. III, pp. 160–161.

În 30 aprilie/12 mai 1886, Chibici îi scria din București lui Ioan Slavici: „Eminache a fost de Paști la București, dar nu-i merge prea bine cu sănătatea; l-a apucat un fel de nepăsare, de cheltuiește fără nicio muștrare de cuget banii ce i se încredințează ca garanție pentru cărțile împrumutate de la bibliotecă, și când’-i poftit undeva la masă, se descalță ca și când ar fi la dânsul acasă; cu un cuvânt’-i merge rău”⁸².

De bună seamă, dacă și-ar fi scris amintirile, așa cum a făcut-o T. V. Ștefanelli, istoria literară ar fi câștigat. Întrebat însă de E. Speranția „dacă nu gândește să scrie și să publice amintirile lui proprii despre Eminescu”, Chibici, „cu o mișcare evazivă a capului și cu același fin surâs”, a răspuns cu „un mic și caricatural cântec studentesc de odinioară” cu care răspundea la vreo glumă: „Europa braucht Ruhe./ Europa Ruhe-Ruhe braucht./ Und wie Europa Ruhe-Ruhe braucht./ So braucht Europa Ruhe”⁸³.

Bibliografie

1. Anuarul Justiției pe 1891, București, Tipografia Modernă Gr. Luis, 1891.
2. Creția, Petru, *Testamentul unui eminescolog*, București, Editura Muzeului Literaturii Române, 2015.
3. Drăgușanul, Ioan, *Alexandru Chibici-Răvneanu, prietenul lui Eminescu*; vezi <https://dragusanul.ro/alexandru-chibici-ravneanu-prietenul-lui-eminescu/> (20.10.2022).
4. *Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori (1884-1913)*, cu un cuvânt de introducere și însemnări de Emanoil Bucuța, București, Editura pentru Literatură, 1937.
5. Eminescu, Mihai, *Opere*, vol. XVI, București, Editura Academiei R. S. R., 1989.
6. Georgian, Constantin, *Unpublished Asian Works*, Part II, Bucharest, Institute for the History of Religions, 2018.
7. Grămadă, Ioan, „România Jună” din Viena (1871–1911). *Monografie istorică*, Arad, Editura Societății „România Jună”, 1912.
8. Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. I: 1855-1880, București, Editura Librăriei Socec, 1937.
9. Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. II: 1881–1886, București, Editura Librăriei Socec, 1939.
10. Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice*, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu, vol. III: 1887–1891, București, Editura Librăriei Socec, 1943.
11. Mănuță, Dan, „Chibici-Răvneanu, Alexandru”, în *Dicționarul Literaturii Române de la origini până la 1900*, București, Editura Academiei R. S. R., 1979.
12. „Monitorul Oficial al României”, 15/27 ianuarie, 1884.
13. „Monitorul Oficial al României”, 5 /17 iunie, 1879.
14. Nastasi, Constantin, *Alexandru Chibici-Revneanu, amicul lui Eminescu*. Extras din Buletinul „Mihai Eminescu”, anul VI, Cernăuți, Tiparul Glasul Bucovinei, 1935.
15. „România Liberă”, 30 aprilie, 1882.
16. Speranția, Eugen, *Amintiri din lumea literară*, București, Editura pentru Literatură, 1967.
17. Ștefanelli, Teodor V., „Amintire despre Axente Severu”, în *Gazeta Transilvaniei*, nr. 179, 14/27 august, 1907.
18. Ștefanelli, Teodor V., *Amintiri despre Eminescu*, București, Institutul de Arte Grafice C. Sfetea, 1914.

⁸² *Ibidem*, p. 138.

⁸³ Eugen Speranția, *op. cit.*, pp. 160; 155. Traducere: „Europa vrea pace./ Europa pace-pace vrea./ Și cum Europa pace-pace vrea./ Deci vrea Europa pace”.

19. „Telegraful”, 13 aprilie, 1882.
20. Torouțiu, Ilie E., *Studii și documente literare, Vol. III, „Junimea”*, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1932.
21. Torouțiu, Ilie E., *Studii și documente literare, Vol. IV, „Junimea”*, București, Institutul de Arte Grafice „Bucovina”, 1933.
22. „Transilvania”, 29 noiembrie/12 decembrie, 1912.
23. „Tribuna”, 13/26 iunie, 1909.
24. Vasiliu, Aurel, „Bucovina în viața și opera lui M. Eminescu”, în *Eminescu și Bucovina*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1943.